

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINE

У статті розглянуто сучасний стан аграрного сектору України, зокрема виявлено диспропорції у тенденціях розвитку рослинництва та тваринництва. Проаналізовано динаміку виробництва валової продукції сільськогосподарства в Україні за 1990–2017 рр. З'ясовано, що орієнтація сільськогосподарських підприємств на вирощування рентабельних зернових та олійних культур не сприяє збалансованому постачанню на ринок різноманітної продукції харчування. Показано, що деградація ґрунтів є однією з найважливіших виробничо-екологічних проблем. Визначено основні чинники гальмування розвитку аграрного виробництва.

Ключові слова: аграрний сектор, сільськогосподарська продукція, врожайність сільськогосподарських культур, продуктивність праці, деградація ґрунтів.

В статье рассмотрено современное состояние аграрного сектора Украины, в частности обнаружены диспропорции в тенденциях развития растениеводства и животноводства. Проанализирована динамика производства валовой продукции сельского хозяйства в Украине за 1990–2017 гг. Выяснено, что ориентация сельскохозяйственных предприятий на выращивание рентабельных зерновых и масличных культур не способствует сбалансированному снабжению рынка разнообразной продукцией питания. Показано, что деградация почв является одной из важнейших производственно-экологических проблем. Определены основные факторы торможения развития аграрного производства.

тур не способствует сбалансированному снабжению рынка разнообразной продукцией питания. Показано, что деградация почв является одной из важнейших производственно-экологических проблем. Определены основные факторы торможения развития аграрного производства.

Ключевые слова: аграрный сектор, сельскохозяйственная продукция, урожайность сельскохозяйственных культур, производительность труда, деградация почв.

The article deals with the current state of the agrarian sector of Ukraine, in particular, the disproportions in trends in the development of crop and livestock production have been identified. The dynamics of gross agricultural production in Ukraine for the period of 1990–2017 was analyzed. It was found that the orientation of agricultural enterprises on the cultivation of profitable cereals and oilseeds does not contribute to a balanced supply of diversified food products to the market. It has been shown that degradation of soils is one of the most important industrial-environmental problems. The basic factors of inhibition of development of agrarian production are determined.

Key words: agricultural sector, agricultural products, crop yields, labor productivity, soil degradation.

УДК 338.43

Дугієнко Н.О.

к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки, природних ресурсів та економіки міжнародного туризму Запорізький національний університет

Лева В.Е.

студент Запорізький національний університет

Постановка проблеми. Аграрний сектор країни, основою якого є сільське господарство, впливає не лише на продовольчу, а й певним чином на економічну та екологічну безпеку, сприяє розвитку технологічно пов'язаних галузей національної економіки, формує соціально-економічні умови розвитку українського села. В останні роки вітчизняний агропромисловий комплекс дає близько 9–13% валової доданої вартості країни та є одним з основних бюджетоутворюючих секторів національної економіки. Крім того, його можна розглядати як найбільш перспективний напрям структурної перебудови вітчизняної економіки. Саме тому в умовах сучасних інтеграційних процесів агропромисловий комплекс набуває дедалі більшого значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження вивчення стану вітчизняного аграрного сектору та проблем його розвитку знайшли відображення у працях таких вітчизняних учених, як П.І. Гайдуцький [1], А.С. Даниленко [2], І.Г. Кириленко [3], В.Я. Месель-Веселяк [4], Ю.О. Лупенко [4], П.Т. Саблук [5], М.М. Федоров [6] та ін. Проте питання щодо ефективного розвитку та перспектив аграрного сектору не втрачають своєї актуальності і вимагають подальшого дослідження.

Постановка завдання. Мета статті полягає у безпосередньому дослідженні сучасних тенденцій розвитку аграрного сектору України для

виявлення наявних проблем та пошуку шляхів їх вирішення саме для того, щоб зробити цей сектор промисловості України стратегічно перспективним як на національному, так і на світовому ринку сільськогосподарської продукції.

Виклад основного матеріалу дослідження. За період становлення Української держави в економічній аграрній системі відбулося багато змін, що пов'язані з реформуванням земельних і становленням ринкових відносин на селі. Результатом ринкових трансформацій в аграрному секторі стала ліквідація державної монополії на землю, запровадження приватної власності на землі сільськогосподарського призначення, реформування сільськогосподарських підприємств (радгоспів і колгоспів) із подальшим формуванням господарських структур ринкового спрямування. Таким чином, у країні були створені передумови для запровадження ринкового обігу та формування ринку земельних ділянок сільськогосподарського призначення. Однак проблеми, пов'язані з організацією і функціонуванням земельного ринку в Україні, до цього часу не врегульовані. Між тим затягування процесу паювання земель, обмеження підприємницької ініціативи селян у межах фермерських господарств, дезорганізація роботи аграрних підприємств і відсутність альтернативних колективним сільськогосподарським підприємствам видів господарюючих структур призвели

до зниження виробництва валової продукції сільського господарства [7].

Загалом за 1990–2017 рр. виробництво валової продукції сільського господарства знизилося на 11,7% (з 282,2 млрд. грн. до 249,2 млрд. грн.), у тому числі продукція рослинництва збільшилася на 23,4%, а тваринництва – зменшилася на 49,2% (рис. 1).

У структурі валової продукції сільськогосподарських підприємств рослинництво становить 77,3%, а тваринництво – 22,7%, тоді як у господарствах населення ці показники знаходяться на рівні 65% і 35% відповідно.

Варто зазначити, що за рівнем розвитку сільського господарства регіони України дуже неоднорідні. У 2017 р. найменший показник валової продукції сільського господарства спостерігається в Закарпатській області (332,5 млн. грн.), найбільший – у Вінницькій області (12 954,9 млн. грн.), що майже в 39 разів більше. Переважна більшість регіонів виробляє сільгосппродукцію в діапазоні від 4300 млн. грн. до 8600 млн. грн., але є такі, що не потрапляють у цей діапазон, наприклад Івано-Франківська область – 1991,5 млн. грн., Чернівецька область – 1 052,5 млн. грн., Волинська область – 2 853 млн. грн. Проте варто визначити і лідерів у

виробництві продукції сільського господарства, серед них: Черкаська область – 10 036,3 млн. грн., Київська область – 9 627,9 млн. грн., Дніпропетровська область – 9 355,1 млн. грн. Регіональні відмінності в розвитку аграрного сектору зумовлені як відмінностями природно-кліматичних умов, так і особливостями економічного характеру. Райони, що наближені до великих міст, мають порівняно з периферійними районами кращу фондоозброєність, забезпеченість трудовими ресурсами, кращу соціальну інфраструктуру, а отже, кращі продуктивність і прибутковість. Периферійні ж райони є непривабливими для інвесторів, що знижує ефективність аграрного сектору економіки регіону в цілому. Частка кожного регіону в 2017 р. у виробництві сільськогосподарської продукції господарства подана на рис. 2.

Розглянемо спочатку стан та тенденції розвитку рослинництва. За розрахунками, які здійснені на основі даних Державної служби статистики [9], починаючи з 2000 р. в Україні спостерігається стала тенденція до зростання обсягів виробництва валової продукції сільського господарства та продовольчих товарів, зокрема з 2000 по 2017 р. обсяг валової продукції зріс на 65,03% (з 151 млрд. грн. до 249,2 млрд. грн.). Варто зазначити, що з 2000 р.

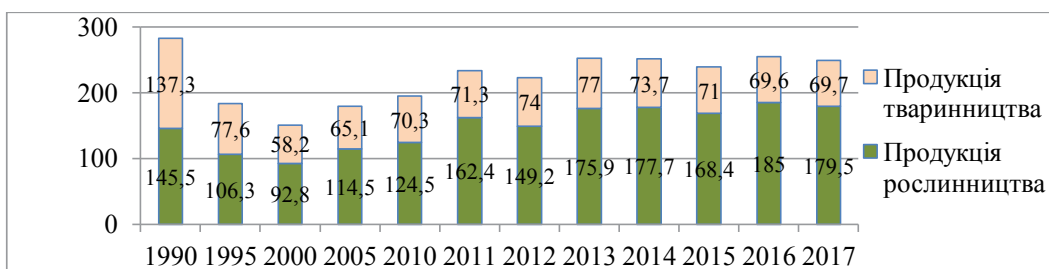

Рис. 1. Динаміка виробництва валової продукції сільського господарства в Україні за період 1990–2017 рр.

Джерело: складено на основі [9]

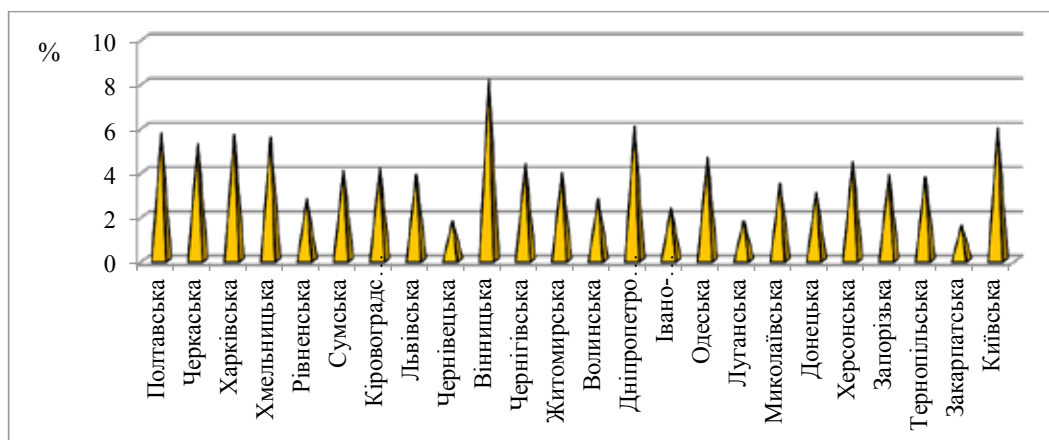

Рис. 2. Частка регіонів у загальному виробництві продукції сільського господарства в 2017 р.

Джерело: складено на основі [8]

відбувається поступове зростання виробництва продукції рослинництва, приріст якої в 2017 р. становив 93,3% порівняно з 2000 р., тваринництва – лише 19,8%.

За період 1990–2017 рр. в Україні відбулося зменшення посівних площ сільгоспкультур на 22,5%, зокрема у п'ять разів зменшилися посівні площі під цукровим буряком, у 6,4 рази знизилися посівні площі кормових культур, що негативно вплинуло на розвиток кормової бази тваринницької галузі. Однак за цей період значно зросли посіви високорентабельних експортоорієнтованих культур: соняшнику – у 3,7 рази, ріпаку – понад удесятеро, а це порушує систему сівозмін і призводить до виснаження ґрунтового покриву. Посівні площі картоплі й овочевих культур зменшилися на 7,4%; нині вони зосереджені переважно в господарствах населення. Індекс виробництва продукції рослинництва в 2017 р. порівняно з 2016 р. становив 97,0%, у т. ч. в аграрних підприємствах – 96,8%, у господарствах населення – 99,2% [8]. А от індекс виробництва продукції рослинництва у 2017 р. порівняно з 1990 р. становив 129%.

Урожайність основних сільськогосподарських культур зростає. Якщо в 2000 р. врожайність зернових і зернобобових у середньому становила 19,4 ц/га, у 2010 р. – 26,9, то в 2016 р. – 46,1, а от у 2017 р. – 42,5 ц/га, проте вона вища за 35,1 ц/га, одержаних у 1990 р. [8].

Загалом виробництво основних сільськогосподарських культур у 2017 р. характеризується даними, які представлено в табл. 1.

Як бачимо з рис. 3, сільгосп підприємства віддають перевагу вирощуванню сільгоспкультур зернової та технічної груп. При цьому вони значно скорочують виробництво картоплі та плодовоовочевих культур. Натомість господарства населення за

збільшення виробництва зернових стають основними виробниками плодовоовочевої продукції (у них зосереджено виробництво 90% картоплі та овочів). Отже, основний тягар щодо забезпечення населення продуктами харчування взяли на себе фінансово менш потужні (порівняно із сільгосп підприємствами) господарства населення.

Орієнтація сільськогосподарських підприємств на вирощування рентабельних зернових та олійних культур не сприяє збалансованому постачанню на ринок різноманітної продукції харчування. Як наслідок, останнім часом спостерігається недовиробництво окремих малорентабельних або збиткових сільськогосподарських культур, зокрема круп'яних, що призводить до зниження пропозиції їх на ринку, появи ажіотажного попиту та стрімкого здорожчання товару.

Наступним етапом нашого дослідження є аналіз тенденцій розвитку іншої сфери сільського господарства – тваринництва. За роки незалежності в Україні значно знизилася поголів'я великої рогатої худоби – в 5,1 рази, корів – у 3,2 рази, свиней – у 2,4 рази, овець – у 4,9 рази. Водночас після зниження поголів'я птиці з 246,1 млн. голів у 1990 р. до 123,7 млн. голів у 2000 р., або майже вдвічі, починаючи з 2001 р. спостерігається поступове нарощування поголів'я, кількість якого зросла до 204,8 млн. голів у 2018 р., проте й нині воно поступається 1990 р. [9].

Зменшення поголів'я худоби та птиці відбулося переважно в сільськогосподарських підприємствах. Як наслідок, змінилася структура утримання худоби (рис. 4).

Скорочення поголів'я худоби та птиці призвело до зниження обсягів виробництва продукції тваринництва (табл. 2). Водночас спостерігається нарощування виробництва продукції птахівництва.

Таблиця 1

Виробництво основних сільськогосподарських культур у 2017 р.

	Обсяг виробництва			Зібрана площа			Урожайність	
	тис. ц	2017 р. до 2016 р.		тис. га	2017 р. до 2016 р.		ц з 1 га	(+, -) до 2016 р.
		+, -	у %		+, -	у %		
Зернові та зернобобові культури – всього	619166,7	-41713,3	93,7	14560,3	223,2	101,6	42,5	-3,6
у тому числі								
пшениця	261579,8	114,2	100,4	6361,2	172,1	102,8	41,1	-1
ячмінь	82848,9	-11508,1	87,8	2501,5	-357,7	87,5	33,1	0,1
кукурудза на зерно	246687,5	-3405,8	87,9	4480,7	228,5	105,4	55,1	-10,9
Цукрові буряки	148815,5	8703	106,2	313,6	22,5	107,7	474,9	--6,6
Соняшник на зерно	122355,2	-13914	89,8	6060,7	-26	99,6	20,2	-2,2
Соя	38993,7	-3776	91,2	1981,9	122,5	106,6	19,7	-3,3
Ріпак	21947,9	10408,9	192,9	785,7	336,4	174,9	27,9	2,2
Картопля	222082,7	4579,7	102,1	1323,2	11,6	100,9	167,8	2
Овочі	92863,1	-1281,9	98,6	446,3	-0,8	99,8	207,9	-2,6
Плоди та ягоди	20480,0	407	102	198,5	1,8	100,9	103,1	1,2
Виноград	4096	318	108,4	41,3	-1,4	96,7	99,3	10,9

Джерело: складено на основі [8; 9]

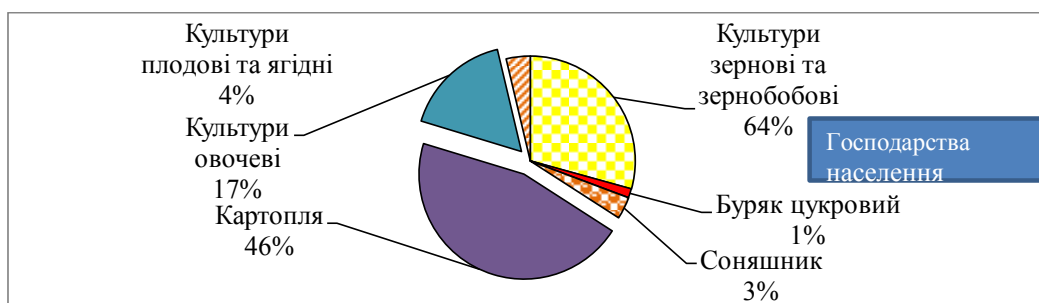
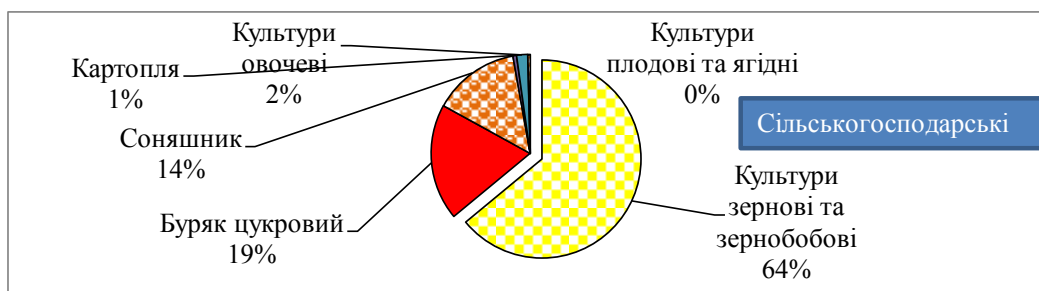

Рис. 3. Структура валової продукції рослинництва (сільськогосподарські підприємства) у 2017 р., %

Джерело: складено на основі [8]

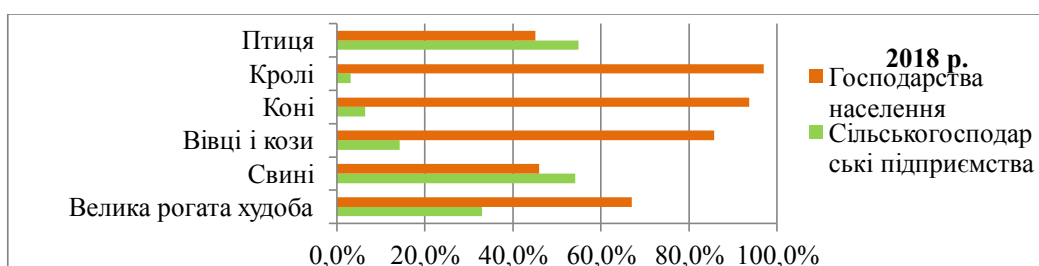
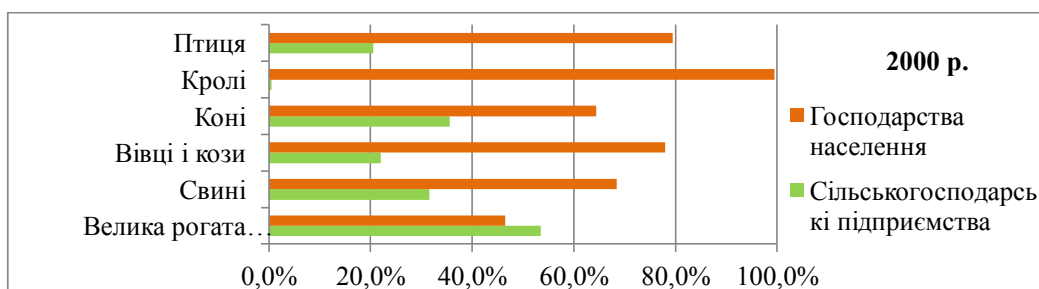

Рис. 4. Структура кількості сільськогосподарських тварин за категоріями господарств, 2000–2018 рр.

Джерело: складено на основі [8]

Збільшення виробництва продукції птахівництва пов'язане з більш швидкою окупністю витрат через вищий коефіцієнт оборотності оборотних засобів порівняно з іншими галузями тваринництва.

У 2017 р. індекс виробництва продукції тваринництва порівняно з 2016 р. становив 99,6%, у т. ч. у сільськогосподарських підприємствах – 100,6%, у

господарствах населення – 98,7%. У 2017 р. реалізовано на забій 2,3 млн. т худоби та птиці (у живій масі), що на 0,4% менше порівняно з 2016 р., вироблено 10,3 млн. т молока (на 0,5% менше) та 15,5 млрд. шт. яєць (на 3,2% більше).

У сільськогосподарських підприємствах у 2017 р. порівняно з 2016 р. обсяг вирощування

Таблиця 2

Виробництво основних видів продукції тваринництва в 2017 р.

Показник	Усі категорії господарств		Сільськогосподарські підприємства		Господарства населення	
	2017 р.	у % до 2016 р.	2017 р.	у % до 2016 р.	2017 р.	у % до 2016 р.
М'ясо, тис. т	2318,2	99,6	1483,0	99,5	835,2	101,8
Молоко, тис. т	10280,5	99,5	2765,7	102,2	7514,8	97,9
Яйця, млн. шт.	15505,8	103,2	8365,3	105,8	7140,5	101,5
Вовна, т	1967	94,9	255	103,7	1712	94,8

Джерело: складено на основі [9]

Таблиця 3

Кількість сільськогосподарських тварин за категоріями господарств, тис. голів

	Усі категорії господарств			Сільськогосподарські підприємства			Господарства населення		
	на 1 січня 2018 р.	до 1 січня 2017 р.		на 1 січня 2018 р.	до 1 січня 2017 р.		на 1 січня 2018 р.	до 1 січня 2017 р.	
		+, -	у %		+, -	у %		+, -	у %
Велика рогата худоба	3530,8	-151,2	95,9	1166,6	-47,3	96,1	2364,2	-104,2	95,3
у т. ч. корови	2017,8	-91,1	95,7	466,6	-18,0	96,3	1551,2	-73,1	95,5
Свині	6109,9	-559,2	91,6	3303,6	-262,3	92,6	2806,3	-296,9	90,4
Вівці та кози	1309,3	-5,5	99,6	187,0	-0,2	99,8	1122,3	-5,3	99,5
Птиця	204830,9	3162,9	101,6	112512,3	2689,8	102,4	92318,6	473,1	100,5
Кролі	4773,3	-167,1	96,6	149,9	17,9	113,6	4623,4	-185	96,1
Коні	264,9	-26,6	90,9	17,0	-2,3	88,1	247,9	-24,3	91,1

Джерело: складено на основі [8]

Таблиця 4

Основні показники діяльності сільськогосподарських підприємств у 2013–2017 рр.

Показник	2013	2014	2015	2016	2017
Чистий прибуток (збиток), млн. грн	14925,7	21413,4	101912,2	89816,3	78457,7
Підприємства, які одержали чистий прибуток, у відсотках до загальної кількості фінансовий результат, млн. грн	80,3 26186,6	84,7 51668,0	88,9 127525,5	88,4 102496,1	86,7 91764,1
Підприємства, які одержали чистий збиток, у відсотках до загальної кількості фінансовий результат, млн. грн	19,7 11260,9	15,3 30254,6	11,1 25613,3	11,6 12679,8	13,3 13306,4
Рівень рентабельності всієї діяльності, %	8,3	9,3	30,4	25,6	18,7
Рівень рентабельності операційної діяльності, %	11,7	21,4	43,0	33,6	23,5

Джерело: складено на основі [9]

корів зменшено на 3,7%, свиней – на 7,3%, овець та кіз – на 0,2%, але збільшено вирощування птиці на 2,4% (табл. 3).

Про ефективність галузі свідчать такі показники, як чистий прибуток від реалізації продукції та рівень рентабельності. Як бачимо з табл. 4, фінансовий результат від основної діяльності сільськогосподарських підприємств у 2017 р. становив 78,5 млрд. грн. прибутку проти 89,8 млрд. грн. у 2016 р., рівень рентабельності у цілому – 18,7% проти 25,6% у попередньому році. Прибутки від виробництва продукції сільського господарства і надання послуг у рослинництві і тваринництві отримали 86,7% підприємств, і цей показник мен-

ший порівняно з попередніми роками (88,9% у 2015 р. та 88,4% у 2016 р.). А от за січень-червень 2018 р. лише 71,1% підприємств одержали прибуток. Водночас у 2017 р. 13,3% підприємств отримали від сільськогосподарського виробництва збитки.

На процеси, які відбуваються у виробництві основної сільськогосподарської продукції, впливає сучасна аграрна структура. Структура сучасних сільськогосподарських підприємств в Україні свідчить, що більшість сільгосппідприємств має невелику площу землекористування. Так, 11 263 сільськогосподарські підприємства (24,7% загальної їх кількості) використовують від 20 до 50 га. Разом

із тим, у 304 сільськогосподарських підприємствах (0,7% загальної їх кількості) використовувалося по 7 тис. га й більше сільгоспугідь. Ці підприємства у цілому використовували 24% загальної площі сільськогосподарських угідь. З одного боку, це сприяє підвищенню ефективності сільськогосподарської діяльності, а з іншого – такі землекористувачі найчастіше не зацікавлені в розвитку сільських територій.

Важливо також звернути увагу на стан матеріально-технічного забезпечення аграрних підприємств. Так, забезпеченість сільського господарства України основними засобами є незадовільною, про що свідчить зменшення їх вартості у 2017 р. відносно 1996 р. на 88,9%; в економіці України у цілому зменшення вартості основних засобів за цей період становило 30,9%. А це не в останню чергу впливає на динаміку продуктивності праці у сільськогосподарських підприємствах (рис. 5).

Нагального вирішення потребують екологічні проблеми землекористування. Результатом залучення землі як природного ресурсу до сільськогосподарського виробництва є зміна якісного складу ґрунтового покриву. Механічна та хімічна обробка ґрунтів, зміна їх цільового призначення, меліорація та інша господарська діяльність людини становлять антропогенне забруднення, наслідком якого є порушення природних характеристик ґрунтів. Нині до негативних тенденцій аграрного землекористування в Україні слід віднести зростання дефіциту гумусу та основних елементів живлення в ґрунтах. Цей екологічний аспект сільськогосподарського землекористування зумовлюється, насамперед, недосконалістю структури посівних площ, яка зазнала значних змін у напрямі збільшення частки культур, що користуються підвищеним попитом на ринку. Сучасний агробізнес динамічно адаптується до потреб національного й світових аграрних ринків та відмовляється від неприбуткових культур і тваринницьких галузей. У 2017 р. 115 сільськогосподарських підприємств України мали стовідсоткову частку кукурудзи у структурі ріллі, з них 24 господарства з площею понад 1 тис. га.

У 566 господарствах (11,2% усіх господарств, що вирощують кукурудзу) частка кукурудзи перевищувала 50%. Подібна тенденція має місце і під час вирощування соняшнику, частка якого у структурі посівних площ в Україні у 2017 р. становила 22,5%, у сільськогосподарських підприємствах – 26,4%. При цьому 69 господарств мали стовідсоткову частку соняшнику у ріллі, у 10,5% господарств частка соняшнику в структурі ріллі перевищує 50%. Формування врожаю названих культур відбувається за рахунок виносу з ґрунту значної кількості поживних речовин. Так, за середньої врожайності 15–20 ц/га соняшник і ріпак виносять від 200 до 260 кг поживних речовин із гектара [10].

Екстенсивне господарювання завдає значних збитків продуктивному потенціалу земельного фонду й значно знижує стійкість земель до деградаційних процесів. Деградація ґрунтів останнім часом є однією з найважливіших виробничо-екологічних проблем, без розв'язання якої неможливо буде забезпечувати високу еколого-економічну ефективність використання земель у майбутньому. Згідно з даними Держгеокадастру України, станом на 1 січня 2018 р. у складі еродованих земель налічуються 4,5 млн. га із середньо- та сильнозмитими ґрунтами, зокрема 68 тис. га повністю втратили гумусовий горизонт. Площа еродованих земель щорічно зростає на 80–100 тис. га. Найбільш еродованими є земельні угіддя Донецької (1 365,6 тис. га), Одеської (1 262,1 тис. га), Луганської (1 215,3 тис. га), Харківської (1 121,4 тис. га), Кіровоградської (1 029,1 тис. га) та Дніпропетровської (1 000,8 тис. га) областей.

За розрахунками Інституту землеустрою, площа деградованих ґрунтів у складі ріллі перевищує 6,5 млн. га, або 20% площі. За даними інших установ (ННЦ «Інститут ґрунтознавства і агрохімії ім. О.Н. Соколовського, ННЦ «Інститут землеробства»), площа деградованих і малородючих ґрунтів становить понад 8 і навіть майже 10 млн. га. Прямі щорічні втрати від використання таких земель у ріллі (тобто різниця між вартістю

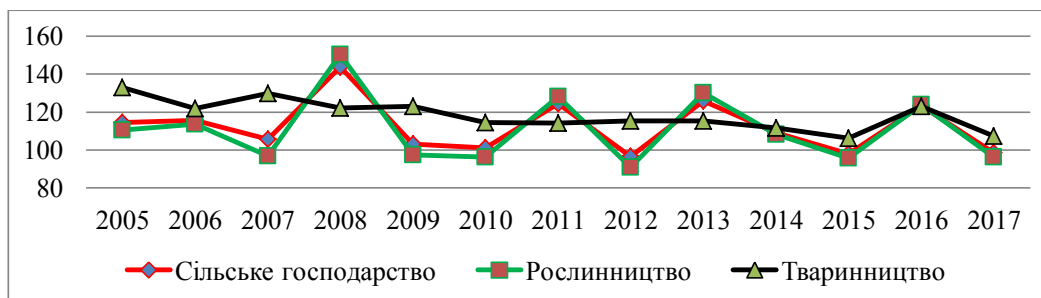

Рис. 5. Динаміка продуктивності праці у сільськогосподарських підприємствах, % до попереднього року

Джерело: складено на основі [8]

валового продукту і затратами на його отримання) досягають у цілому в Україні близько 400 млн. грн.

Аналіз тенденцій розвитку сільського господарства дає можливість визначити проблеми даної галузі, зокрема:

- збільшення посівних площ під вирощування культур, що виснажують ґрунти; відсутність інноваційних підходів до обробки ґрунту та вирощування сільгоспкультур;

- зосередження виробництва плодоовочевої продукції в господарствах населення, що не мають відповідних сховищ для її зберігання; відсутність інфраструктури реалізації такої продукції через плодо- та овочебази;

- загальне скорочення обсягів виробництва продукції тваринництва;

- зменшення частки виробництва високоякісного м'яса великої рогатої худоби та свинини, заміна його дешевшим і менш енергетично цінним м'ясом птиці, переважно курятини інтенсивної технології вирощування;

- низька конкурентоспроможність продукції на зовнішніх ринках, невідповідність її міжнародним стандартам якості;

- низька ефективність підприємств; зношена та примітивна технологічна база;

- високі ціни на паливо, посівний матеріал, висока собівартість виробництва.

Відзначені тенденції та проблеми розвитку аграрного виробництва свідчать про нереструктурованість аграрного сектору України, відсутність цілеспрямованих заходів державної політики, спрямованих на забезпечення стабільності власного продовольчого ринку та використання потенційних вигід від зростання присутності України на світових ринках продовольства. Чинники гальмування розвитку аграрного виробництва показано на рис. 6.

Таким чином, сьогодні в Україні виникає необхідність переведення економіки на інноваційну модель функціонування та розвитку. У країні вже прийнято низку нормативно-правових рішень та державних заходів, що спрямовані на впрова-

Рис. 6. Основні чинники гальмування розвитку аграрного виробництва

Джерело: складено на основі [2; 4; 6; 11]

дження інноваційних підходів у агропромислового комплексу. Ці підходи мають сприяти збереженню ґрунтового покриву та відтворенню його родючості, сталому розвитку сільськогосподарських територій, зростанню продуктивності агроєкосистем і, як результат, зростанню середньорічних обсягів виробництва в декілька разів. Окрім того, наукоємність продукції є головною конкурентною перевагою на світовому ринку, до того ж упровадження нових організаційно-технологічних рішень сприятиме підвищенню продуктивності праці.

Висновки з проведеного дослідження.

Сучасні трансформаційні та інтеграційні процеси безпосередньо впливають на тенденції розвитку аграрного сектору економіки України. Безперечно, аграрний сектор є одним із найперспективніших секторів економіки України і може стати серйозною базою для подальшого розвитку економіки у цілому. Тому виникає потреба у розробленні такої аграрної політики, яка б урахувала різноманітні чинники: соціально-економічні, екологічні, демографічні та ін. На жаль, вирішити питання трансформації процесів в АПК не можна досить швидко. Важливо раціонально використати, частково навіть зберегти наявний агропотенціал для забезпечення повноцінного сталого розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аграрна реформа в Україні / П.І. Гайдуцький, П.Т. Саблук, Ю.О. Лупенко та ін.; за ред. П.І. Гайдуцького. К.: ННЦ ІАЕ, 2005. 424 с.
2. Даниленко А.С. Державна підтримка аграрного сектору економіки в контексті формування передумов для сталого економічного розвитку. Вісн. Білоцерк. держ. аграр. ун-ту. 2009. Вип. 63. С. 3–8.
3. Кириленко І.Г. Аграрна реформа в Україні: надбаня, проблеми. Економіка АПК. 2005. № 5. С. 8–14.
4. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. К.: ННЦ ІАЕ, 2012. 218 с.
5. Саблук П.Т. Основні напрями удосконалення державної аграрної політики в Україні. Економіка АПК. 2011. № 5. С. 3–16.
6. Месель-Веселяк В.Я., Федоров М.М. Стратегічні напрями розвитку аграрного сектору економіки України. Економіка АПК. 2016. № 6. С. 37–49.
7. Розвиток ринку земель сільськогосподарського призначення в Україні: аналіт. доп. / за ред. Я.А. Жаліла. К.: НІСД, 2011. 29 с.
8. Сільське господарство України 2017. Статистичний збірник. Київ, 2018. 245 с.
9. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
10. Рогач С.М. Сучасний еколого-економічний стан та тенденції аграрного землекористування в

Україні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2017. № 25. С. 43–48.

11. Буга Н.Ю. Стан та проблеми аграрного сектору економіки України в сучасних умовах. Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2014. Вип. 1. С. 64–70. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vanp_2014_1_11.pdf.

REFERENCES:

1. Haidutskyi P.I. (2005) Ahrarna reforma v Ukraini [Agrarian reform in Ukraine]. Kyiv: NNTs IAE (in Ukrainian).
2. Danylenko A.S. (2009) Derzhavna pidtrymka ahrarnoho sektoru ekonomiky v konteksti formuvannia peredumov dlia staloho ekonomichnoho rozvytku [State support of the agrarian sector of the economy in the context of the formation of prerequisites for sustainable economic development]. Visn. Bilotserk. derzh. ahrar. un-tu. vol. 63. pp. 3-8.
3. Kyrylenko I.H. (2005) Ahrarna reforma v Ukraini: nadbannia, problemy. [Agrarian Reform in Ukraine: objectives, problems]. The Economy of Agro-Industrial Complex, no. 5, pp. 8-14.
4. Lupenko Yu.O., Mesel-Veseliak V.Ya. (2012) Stratehichni napriamy rozvytku silskoho hospodarstva Ukrainy na period do 2020 roku [Strategic directions of agricultural development of Ukraine for the period till 2020]. Kyiv: NNTs IAE (in Ukrainian).
5. Sabluk P.T. (2011) Osnovni napriamy udoskonalennia derzhavnoi ahrarnoi polityky v Ukraini [Main directions of improvement of the state agrarian policy in Ukraine]. The Economy of Agro-Industrial Complex, no. 5, pp. 3-16.
6. Mesel-Veseliak V.Ya., Fedorov M.M. (2016) Stratehichni napriamy rozvytku ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy [Strategic directions of development of the agrarian sector of the Ukrainian economy]. The Economy of Agro-Industrial Complex, no. 6, pp. 37-49.
7. Zhalilo Ya. A. (2011) Rozvytok rynku zemel silskohospodarskoho pryznachennia v Ukraini: analit. dop [Development of agricultural land market in Ukraine: analyst. add]. Kyiv: NISD (in Ukrainian).
8. Derzhavna sluzhba statystryky Ukrainy (2018) Silske hospodarstvo Ukrainy [Agriculture of Ukraine]. Kyiv: Informatsiino-analitychne ahentstvo.
9. State Statistics Service of Ukraine (2017). Available at: www.ukrstat.gov.ua
10. Rohach S.M. (2017) Suchasnyi ekoloho-ekonomichniy stan ta tendentsii ahrarnoho zemlekorystuvannia v Ukraini [Modern ecological and economic condition and trends of agrarian land use in Ukraine]. Scientific Herald of the International Humanitarian University, no. 25. pp.43-48.
11. Buha N. Yu. (2014) Stan ta problemy ahrarnoho sektora ekonomiky Ukrainy v suchasnykh umovakh [The state and problems of the agrarian sector of Ukraine's economy in modern conditions]. Visnyk ahrarnoi nauky Prychornomor'ia, vol. 1. pp. 64–70. Available at: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vanp_2014_1_11.pdf

Dugienko N.O.

Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department of International Economics,
Natural Resources and Economics
of International Tourism Zaporizhzhya National University

Leva V.E.

Student
Zaporizhzhya National University

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINE

The article deals with the current state of the agrarian sector of Ukraine, in particular, the disproportions in the crop and livestock production development trends have been identified. It has been proved as well that the regions of Ukraine are very heterogeneous according to the agriculture development level. Regional differences in agrarian sector development are caused by differences in natural and climatic conditions, and economic reasons too.

The dynamics of gross agricultural output in Ukraine during 1990-2017 have been analyzed. It has been stated in the article that during the period of Ukraine's establishment as a state, there have been many changes related to the land relations' reforms and rural market relations formation in the economic agrarian system. However, delaying the process of land plots, restricting the entrepreneurial initiative of peasants within farms, and disrupting the work of agrarian enterprises led to a decline in the production of gross agricultural products.

It has been found out that in Ukraine there has been a tendency to increase the volumes of crop production, however, the agricultural enterprises' specialization on remunerative cereals and oilseeds cultivation does not contribute to a balanced supply of diversified food products to the market. Seeding of highly profitable export-biased crops (sunflower, rape), which violates the system of crop rotation and leads to the depletion of soil cover has significantly increased. There is a general decrease in the volume of livestock production. It has been revealed that there is contraction of cattle and pork high-quality meat production share, its substitution with cheaper and less energy-valuable poultry, mainly chicken characterized by intensive growing technology.

It has been presented that soils degradation is one of the most important industrial and environmental problems. Nowadays, we should note the following negative tendencies of agrarian land use in Ukraine – deficit growth of humus and the main soils' nutrient elements. This ecological aspect of agricultural land use is caused mainly by imperfect sown areas structure, which has been considerably adjusted concerning the rising share of highly demanded market crops. Extensive management causes weighty damage to the land fund's productive potential and seriously shortens land sustainability to degradation processes.

The basic factors of agrarian production development restraints have been determined, mainly: imperfect infrastructure of agricultural products' harvesting and marketing systems, low level of agrarian enterprises' material and technical support, low level of agricultural sector investments, incomplete reforms of land relations, and insufficient implementation of natural, climatic and labour potential in Ukraine.